

„Naozaj musíte vedieť len jednu vec – kde je knižnica,“ povedal Albert Einstein v dávnych dobách pred digitálnou revolúciou. Dnes, vo veku všadeprítomného internetu, zvyknú ľudia na polohu svojej knižnice zabúdať. No ona tam stále je. A slovami Neila Gaimana: „Google vám dá stotisíc odpovedí, knihovník vám dá len jednu – tú správnu.“

Ľudské otázky ostávajú, hoci nosiče a formy informácií sa menia. A knižnice, tie ostávajú tiež a ani ich tvár neodoláva behu času. Obzrime sa pri tejto príležitosti za kľúčovými míľnikmi dejín našej knižnice, lebo práve oni ju formovali a vytvorili základ pre jej budúci rozvoj.

Prvých čitateľov privítala v roku **1938** ako Ústredná knižnica Slovenskej vysokej školy technickej. Slovensko tento druh školy potrebovalo ako soľ. Odkedy sa Banská akadémia po vzniku Československej republiky (1919) odsťahovala do Maďarska, nemali sme žiadnu vysokú školu technického zamerania. Založenie Vysokej školy technickej v Košiciach bolo výsledkom dlhoročného úsilia Slovákov učiacich na českých univerzitách, najmä Jura Hronca, ktorý sa stal jej prvým rektorom. Začiatky školy i knižnice poznačili dramatické predvojnové udalosti – nestačili dokončiť ani zápis študentov, keď Košice po Viedenskej arbitráži pripadli Maďarsku. Nasledovalo sťahovanie do Martina a v roku 1939 do Bratislavy, kde knižnica vystriedala niekoľko budov a prešla rôznymi zmenami. O časť fondov ju pripravila vojna a vznik Vysokej školy poľnohospodárskej. V roku 1951 ako Ústredná technická knižnica získala samostatnosť. Keď bola vládny uznesením č. 606 z roku 1959 začlenená do pôsobnosti rezortu vedy a techniky, *život knižnice sa definitívne spojil s podporou vedy a vedeckých informácií.*

Pod názvom Slovenská technická knižnica (SITK) tak, popri službách pre študentov a pedagógov Slovenskej vysokej školy technickej zohrávala významnú úlohu pri zabezpečovaní odbornej a vedeckej literatúry pre celú akademickú obec na Slovensku. Až do deväťdesiatych rokov sa sústredila najmä na výpožičné služby, pričom od roku 1952 začala zabezpečovať aj medzinárodnú medziknižničnú výpožičnú službu. V šesťdesiatych rokoch SITK zaviedla cirkulačnú službu vybraných zahraničných časopisov, pričom ešte v roku 1990 týmto spôsobom na Slovensku a v Čechách cirkulovalo viac ako 600 titulov časopisov. Od roku 1967 sa začala zaoberať aj zapojením výpočtovej techniky do informačného procesu.

Od 50. rokov minulého storočia sú neodmysliteľnou súčasťou fondu Slovenskej technickej knižnice patentové dokumenty. Postupne tak vznikol rozsiahly fond patentovej literatúry na Slovensku (československé patenty a prihlášky, patenty ZSSR, nemecké, americké, poľské, rakúske, švédske patenty a najbohatší fond sekundárnej patentovej literatúry).

Slovenská technická knižnica bola od 1. 11. **1996 premenovaná na Centrum vedecko-technických informácií SR** a od roku 1999 spadá do pôsobnosti Ministerstva školstva SR.

Začiatkom nového tisícročia CVTI SR začalo sprístupňovať fondy Depozitnej knižnice OECD (2001), Depozitnej knižnice Európskej banky pre obnovu a rozvoj (EBOR, 2006) a Depozitnej knižnice World Intellectual Property Organization (WIPO, 2010). V roku 2003 vzniklo na základe vzájomnej dohody o spolupráci medzi CVTI SR, Úradom priemyselného vlastníctva SR (ÚPV SR) a Európskym patentovým úradom (EPÚ) nové Stredisko patentových informácií PATLIB (<http://patlib.cvtisr.sk/>). Stali sme sa tak súčasťou veľkej európskej siete stredísk PATLIB koordinovanej z Európskeho patentového úradu (EPÚ). K službám strediska PATLIB patrí poskytovanie patentových rešerší, patentové kliniky, pomoc pri komercializácii, konzultačné služby, zasielanie dokumentov, organizovanie školení a seminárov. CVTI SR je tiež hosťiteľskou inštitúciou Európskeho dokumentačného centra (EDC, 2006), ktoré sprostredkováva informácie o EÚ širokej verejnosti a podporuje štúdium otázok európskej integrácie. Informácie týkajúce sa EÚ sprístupňujeme prostredníctvom internetového portálu EDC (<http://edc.cvtisr.sk>).

V roku **2007 sa CVTI SR presťahovalo** do nového sídla na Lamačskej ceste 8/A v Bratislave. Táto zmena výrazne prispela ku zvýšeniu komfortu čitateľov i pracovníkov CVTI SR. Odvtedy sú všetky knižnično-informačné služby sústredené pod jednou strechou. Zlepšili sa aj podmienky na podporu vedy a techniky.

Zlúčenie CVTI SR s Ústavom informácií a prognóz školstva (ÚIPŠ) v roku 2014 prinieslo zmeny v organizačnej štruktúre. Úsek knižnično-informačných služieb sa zmenil na **sekcii Vedecká knižnica**. V zmysle zákona č. 126/2015 Z. z. pôsobí ako vedecká knižnica so zameraním na technické odbory a vybrané oblasti prírodných, ekonomických a sociálnych vied. Zároveň sme v koordinácii s ostatnými oddeleniami CVTI SR získali výsostné postavenie v celkovej informačnej podpore vedy a výskumu na Slovensku.

Dnes CVTI SR vlastní rozsiahly fond v počte viac ako 900 000 knižničných jednotiek vedeckej a technickej literatúry. Dokumenty získava kúpou, povinným výtlačkom, výmenou, darom, ale aj prostredníctvom medzinárodnej výmeny, a to najmä od partnerov z Českej republiky a Nemecka. Knižničný fond CVTI SR je doplňovaný priebežne a skladá sa z viacerých čiastkových fondov:

- kníh slovenskej i zahraničnej proveniencie v printovej i elektronickej forme,
- časopisov slovenskej i zahraničnej proveniencie v printovej i elektronickej forme,
- noriem a patentov.

Celý knižničný fond CVTI SR je dostupný prostredníctvom online katalógu (<http://katalog.cvtisr.sk>). Vybrané dokumenty, (normy, patenty, firemná literatúra, depozitné fondy) ako aj vyše 1 000 titulov tlačených odborných a vedeckých periodík sú dnes dostupné v dvoch študovniach (všeobecná a špeciálna študovňa), kde je k dispozícii WIFI sieť, možnosť tlače, kopírovania a skenovania častí dokumentov.

Vo veku masového nástupu nových technológií, elektronického publikovania a dostupnosti odbornej a vedeckej literatúry online, hľadá CVTI SR nové spôsoby ponuky a dodávania vedeckej a odbornej literatúry elektronicou formou. Na prelome tisícročia sa CVTI SR stalo členom konzorcií na prístup do plných textov zahraničných elektronických periodík vydavateľstiev Springer a Elsevier, bol zabezpečený prístup k 1 617 titulom zahraničných elektronických periodík z oblasti techniky a prírodných vied. Od roku 2006 umožňuje CVTI SR ako jedna z prvých knižníc na Slovensku svojim registrovaným používateľom vzdialený prístup do plných textov licencovaných periodík bez nutnosti fyzickej prítomnosti v knižnici. Prostredníctvom vzdialeného prístupu knižnica sprístupňuje zahraničné informácie a dokumenty z oblasti výpočtovej techniky, transferu technológií, duševného vlastníctva, medicíny, biológie, bioinformatiky, chémie, materiálových vied, spoločenských a humanitných vied. Medzi e-zdrojmi v CVTI SR sa dnes nachádza vyše 3000 elektronických kníh z oblasti vedy, techniky, strojárstva, matematiky, spoločenských a humanitných vied a podpory podnikania. Elektronické knihy z nášho fondu si môžu čitatelia pozrieť prostredníctvom online knižničného katalógu. Na vyhľadávanie v elektronických informačných zdrojoch používajú metavyhľadávače PRIMO a Summon, ktoré umožňujú vyhľadávanie vo všetkých e-zdrojoch z jedného miesta naraz, čím šetria čas. K menej tradičným prírastkom patria špeciálne multimediálne zdroje zamerané na výuku vedeckých základov prostredníctvom ľahko zrozumiteľných videí približujúcich experimentálne prístupy v oblasti vied o živote, najmä bunkovej a molekulárnej biológie.

Ďalšou cestou dodávania elektronických informačných zdrojov je digitalizácia. Cez digitálnu knižnicu budeme postupne sprístupňovať novodobú vedeckú a odbornú literatúru z vlastného knižničného fondu pre čitateľov v priestoroch CVTI SR.

Projekt NISPEZ

Z poverenia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR začalo CVTI SR v decembri **2008** s implementáciou národného projektu **NISPEZ (Národný informačný systém podpory výskumu a vývoja na Slovensku – prístup k elektronickým informačným zdrojom, priebežne označovaný ako NISPEZ I až po súčasný NISPEZ IV)**. V rámci knižnice pracovníci riešili zabezpečenie koordinovaného prístupu k zahraničnej odbornej a vedeckej literatúre v elektronickej forme pre pracovníkov výskumu a vývoja a vybudovanie jednotného integrovaného portálu na vyhľadávanie v portfóliu rôznorodých elektronických informačných zdrojov. Projekt NISPEZ posunul získavanie, podporu, využívanie a hodnotenie e-zdrojov do novej centralizovanej podoby (forma konzorcia), ktorá má národný charakter. Počet sprístupňovaných periodík sa zvýšil rádo

o desaťtisíce titulov. V rámci portfólia projektu NISPEZ mali slovenské knižnice zapojené v konzorciu prístup do 16 databázových kolekcí zahraničnej odbornej literatúry prevažne multidisciplinárneho charakteru, kde boli okrem iného k dispozícii dve citačné databázy používané na hodnotenie vedeckej publikačnej činnosti. Súčasťou projektu bolo tiež vybudovanie centrálneho vyhľadávacieho portálu pre vedu – scientia.sk (<http://scientia.cvtisr.sk>) – ktorý na základe federatívneho vyhľadávania umožňuje prístup k elektronickému vedeckému obsahu z jedného miesta a prostredníctvom jednotného vyhľadávacieho rozhrania. Nástroj scientia.sk významne prispieva k efektívnemu využívaniu dostupných elektronických informačných zdrojov pre odbornú a vedeckú komunitu na Slovensku. V súvislosti s manažérskou a administratívnou náročnosťou projektu bol roku **2012** v rámci knižnice vytvorený **Odbor elektronických informačných zdrojov (OEIZ)**. Tento odbor ukotvil problematiku poskytovania elektronických informácií v rámci knižnice. Okrem prístupov do licencovaných informačných databáz sa činnosť pracovníkov OEIZ zameriava na riešenie všetkých aspektov získavania a sprístupňovania elektronických informácií – obsahové napĺňanie webových stránok, publikačnú a prednášateľskú činnosť a organizáciu podujatí v tejto oblasti. Podľa prieskumov možno projekt NISPEZ hodnotiť ako veľmi úspešný, posilnil dobré meno CVTI SR na Slovensku a slovenská vedeckovýskumná komunita začala CVTI SR jednoznačne stotožňovať s informačnou podporou vedy a výskumu. V súčasnosti, vzhľadom k limitovaným možnostiam ďalšieho využívania finančných prostriedkov z európskych fondov na tento účel, pracujeme na novej koncepcii zabezpečenia prístupu do EIZ pre pracovníkov vedy a výskumu v Slovenskej republike.

Národný projekt NISPEZ pokračuje aj v aktuálnom operačnom programe Výskum a inovácie, s programovým obdobím 2014 – 2020. Cieľom NISPEZ IV je okrem zabezpečenia prístupu do EIZ tiež modernizácia nástrojov na vyhľadávanie a manažment EIZ a rozvoj podpornej informačno-komunikačnej infraštruktúry. Rozvojom vznikne komplexný informačný systém získavania, spracovávaní, uchovávaní a sprístupňovania vedeckých a bibliometrických dát a publikácií, ktorý bude reflektovať iniciatívy a odporúčania EÚ v oblasti práce s výskumnými dátami a publikáciami, v oblasti podpory otvorenej vedy a vzdelávania a v oblasti interoperability IKT.

Otvorený prístup a otvorená veda

Od roku 2013 plní CVTI SR funkciu Národného referenčného bodu pre oblasť politiky prístupu k vedeckým informáciám a ich uchovávaní. Jeho úlohou je koordinácia opatrení uvedených v Odporúčaní Európskej komisie *Prístup k vedecko-technickým informáciám a ich uchovávanie (Recommendation on Access to and Preservation of Scientific Information)*. Od januára roku **2015** pôsobí CVTI SR za Slovenskú republiku ako NOAD (*National Open Access Desk*, projekt OpenAIRE2020), ktorého cieľom je spojenie implementácie pravidiel programu HORIZONT2020 a infraštruktúry OpenAIRE.

V roku **2015** sa CVTI SR aktívne zapojilo do riešenia úloh Akčného plánu Iniciatívy pre otvorené vládnutie v Slovenskej republike. CVTI SR bolo poverené definovaním úloh pre oblasť otvoreného prístupu k výsledkom výskumu a vývoja a zabezpečením vhodných podmienok pre podporu otvoreného publikovania na Slovensku. Za týmto účelom došlo v knižnici k zriadeniu **nového odborného pracoviska – Kontaktné kancelárie pre Open Access** na pôde CVTI SR. Úlohou Kontaktné kancelárie OA je aktívne šíriť povedomie o možnostiach a výhodách otvoreného publikovania pre akademickú obec, vzdelávacie inštitúcie, ale aj pre komerčnú sféru, neziskové organizácie a širokú verejnosť a zároveň šíriť povedomie o prínose otvoreného publikovania pre rozvoj vedy. V tejto súvislosti sa CVTI SR zapája do viacerých aktivít.

Kontaktná kancelária pre OA pripravila nový akreditovaný **vzdelávací program s názvom „Zavádzanie otvoreného prístupu do praxe“**, ktorého realizáciu plánuje v najbližších mesiacoch. Vzdelávací program pozostáva zo štyroch samostatných modulov: Základy Open Access (21 hod.), Open Access infraštruktúra (21 hod.), Optimalizácia Open Access zdrojov (21 hod.) a Interoperabilita a získavanie zdrojov (21 hod.). Kurz vychádza z príručiek UNESCO Open Access Curriculum, ktoré tvoria základ učebného materiálu. Cieľovými skupinami sú knihovníci, informační špecialisti, výskumní pracovníci, vydavatelia a ďalší zúčastňovatelia o odborné vzdelanie v danej oblasti. Základné informácie o problematike otvoreného prístupu, ako aj aktuálnych novinkách poskytujeme na webovej stránke o Open Access (<http://openaccess.cvtisr.sk/>).

Vzdelávanie

Organizácia vzdelávacích a odborných podujatí má v knižnici dlhú tradíciu, počínajúcu rokom 1960. **Semináre** boli a sú obsahovo zamerané na aktuálne otázky knižničnej a informačnej tematiky, predstavenie databázových kolekcí CVTI SR, knižnično-informačné služby a najnovšie trendy v knižniciach. Uvedené semináre rozširujú a prehlbujú poznatky a skúsenosti tak knižničných a informačných pracovníkov, ako aj vedeckej komunity, študentov a doktorandov vysokých škôl. Pracovníci knižnice sa zúčastňujú a prednášajú na rôznych odborných špecializovaných podujatiach a konferenciách.

Špecifickú pozíciu v rámci vzdelávacích aktivít knižnice má rekvalifikačný knihovnícky kurz určený budúcim knihovníkom bez knihovníckeho vzdelania. Keďže profesionálne zabezpečenie knižníc bolo nedostatočné, rozšírila SITK v roku **1991** svoje aktivity o kurz „**Knihovnícke odborné minimum**“. V tom istom roku získala SITK od Ministerstva školstva, mládeže a športu SR akreditáciu, ktorá ju oprávňovala vydávať osvedčenie s celoštátnou platnosťou pre odbor knihovníctvo. Tým sa SITK (neskôr CVTI SR) stala jedinou mimoškolskou inštitúciou na Slovensku, ktorá každoročne organizuje pre pracovníkov knižníc bez knihovníckeho vzdelania rekvalifikačné kurzy. Účastníci kurzov Knihovníckeho odborného minima po úspešnom zložení záverečných skúšok získavajú osvedčenie s celoštátnou platnosťou.

Okrem už spomínaného akreditovaného programu „Zavádzanie otvoreného prístupu do praxe“ pripravujeme nový kurz zameraný na vedecké publikovanie, určený pre knihovníkov z akademických knižníc, vedeckovýskumných pracovníkov a doktorandov. Tento kurz pripravujeme ako **komplexného sprievodcu procesom vedeckého publikovania**, od písania vedeckých článkov, cez vyhľadávanie v informačných zdrojoch, problematiku predátorských časopisov až po prezentáciu súčasných príležitostí na publikovanie a uchovávanie vedecko-výskumných informácií.

Záver

Rok 2018 je pre Centrum vedecko-technických informácií jubilejným. Osem dekad histórie mu okrem niekoľkých sťahovaní prinieslo súbor nových služieb a úloh, vrátane projektov národného významu – prirodzene, nie bez určitých strát. Tradičný charakter špecializovanej technickej knižnice na tepe univerzitného života vystriedalo multidisciplinárne zameranie. Osobný kontakt s čitateľmi a práca s fyzickým knižničným fondom ustupuje vzdialenému prístupu k elektronickým zdrojom. No v tej či onej podobe CVTI aj dnes otvára ľuďom brány k najnovším vedeckým poznatkom a ponúka pomocnú ruku každému, kto sa potrebuje zorientovať v prílive dostupných informácií.

Užitočné webstránky:

O nás: <http://www.cvtisr.sk/sk/specializovana-vedecka-kniznica/o-kniznici.html>

Knižničný online katalóg: <http://katalog.cvtisr.sk>

Elektronické informačné zdroje: <http://ezproxy.cvtisr.sk/>

Stredisko patentových informácií PATLIB: <http://patlib.cvtisr.sk/>

Európske dokumentačné centrum: <http://edc.cvtisr.sk/>

Kurz „Knižovnícke odborné minimum“: <http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/specializovana-vedecka-kniznica/knihovnicke-odborne-minimum.html>

Open Access CVTI SR: <http://openaccess.cvtisr.sk/>

Sekcia Vedecká knižnica

Centrum vedecko-technických informácií SR ■